

Снежана С. Попић¹
Универзитет у Приштини с привременим
седиштем у Косовској Митровици
Филозофски факултет
Катедра за социологију
Косовска Митровица (Србија)

УДК 050:316СОЦИОЛОШКИ ПРЕГЛЕД
316.32

Оригинални научни рад
Прихваћен 16/03/2018
doi: [10.5937/socpreg52-16798](https://doi.org/10.5937/socpreg52-16798)

ИДЕЈЕ О ГЛОБАЛИЗАЦИЈИ У ЧАСОПИСУ СОЦИОЛОШКИ ПРЕГЛЕД: МОГУЋНОСТИ ПРИМЕНЕ ХЕЛДОВЕ ПОДЕЛЕ ШКОЛА МИШЉЕЊА²

Сажетак: Човечанство је прошло кроз неколико фаза развоја глобалне свести, одређених у зависности од историјског испољавања интензитета процеса глобализације у основним областима друштва. Научно интересовање за глобализацију траје тек неколико деценија и изражава се кроз различите теоријске перспективе о глобализацији. Иако је у многим теоријским моделима постало уобичајено да се скуп идеја о глобализацији најчешће дели на скептицизам и хиперглобализам, а ређе на трансформационизам, остало је отворено питање да ли је и списак основних аргумената из радова аутора који се баве овом темом у складу са поделом школа мишљења Дејвида Хелда (David Held). Како би се описала идејна разноврсност глобализације у Србији, у првом делу овог текста је анализирано појмљење процеса глобализације у радовима објављеним у часопису *Социолошки преглед*, док су у другом делу текста изложени налази о могућности примене поделе школа мишљења о глобализацији Дејвида Хелда и његових сарадника. У складу са циљевима истраживања, примењен је метод анализе садржаја, при чему је конструисан и модел кодирања података према дедуктивној стратегији. Овај рад упућује на закључак да су само неки од критеријума ове поделе релевантни за разликовање идеја о глобализацији на домаћем социолошком подручју.

Кључне речи: глобализација, идеје, часопис, *Социолошки преглед*, подела школа мишљења о глобализацији Дејвида Хелда и сарадника, метод анализе садржаја

Увод

Човечанство већ дуго времена има одређене рефлексije о глобалним друштвеним проблемима и глобализацији, па је развој „глобалне свести” могуће поде-

¹ snezanapopic@gmail.com

² Рад је резултат истраживања у оквиру пројекта ИИИ 47023 *Косово и Метохија између националној идентитет и евроинтеграција* који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

лити на пет фаза: прва фаза је од друге половине 18. века до 1920. године; друга се односи на време од 1920. до 1960. године; трећа траје од 1960. година до краја 80. година прошлог века, а може бити означена као фаза „откривања” и изучавања глобалних проблема модерности; четврта почиње крајем деведесетих година века и наставља се до данас, а карактерише је разумевање глобализације као процеса; и пета, хипотетичка фаза – „постглобализација”, која је још невидљива преко спољних показатеља, али се може наслутити кроз, на пример, „нове утопијске пројекте космичког освајања” (Chumakov, 2010, pp. 40–42). Освртом на развој интересовања човечанства о глобалним проблемима или на тзв. развој глобалне свести, долазимо до становишта да је глобализација „процес без временских ограничења. Она спаја прошлост, садашњост и будућност” (Chumakov, 2010, p. 40).

Колики утицај глобализација има на науку, питање је које се односи на то колико она мења друштвену стварност. Без обзира на различите интерпретације које постоје у домаћој и страниј литератури, у савременој социологији се све више прихвата нов парадигматски приступ који савремено друштво изучава са глобалног (светског) становишта. Глобални друштвени процеси утичу на предмет и метод савремене социологије, што се рефлектује кроз редефинисање социолошких појмова (Albrow et al, 1994, pp. 371–389). Различитост идеја о глобализацији допринела је и отварању питања о утврђивању главних критеријума њене поделе. Одговор на то питање дао је Ален Скот (Alan Scott), сматрајући да се „глобализација може интерпретирати или дијагностички или политички и да је ова разлика можда темељнија од, рецимо, разлике између марксистичких и немарксистичких перспектива” (Skot, 2003, str. 75). Лесли Склер (Leslie Sklair) сматра да се схватања глобализације могу разликовати као четири „главна приступа”: светско-системски приступ, модел глобалне културе, модел глобалног друштва, модел глобалног капитализма” (Skler, 2003, str. 37). Заузимање одређеног становишта у анализи глобализације такође зависи и од последица глобализације које непосредно утичу на нас (Gidens, 2005, str. 55).

У социолошкој литератури се издваја подела школа мишљења о глобализацији Дејвида Хелда (David Held) и сарадника³, сачињена на основу осам критеријума. Имајући у виду да „постоје изражајне разлике у интелектуалним приступима и нормативним судовима” између теоретичара глобализације, издвојене су три перспективе (скептицизам, хиперглобализам и трансформационализам) од којих свака „нуди општи сет тврдњи и закључака о глобализацији с обзиром на њену: концептуализацију, узрочну динамику, друштвено-економске последице, импликације за државну моћ и владу, историјску трансформацију” (Held, 2003, str. 49). У Србији готово да не постоје истраживања која су за свој предмет имале социолошку мисао о глобализацији посматрану са становишта Хелдове типологије перспектива о глобализацији или са становишта неке друге поделе. Уместо њих, могуће је доћи до теоријских расправа о Хелдовој типологији, које углавном критикују начин на који је она настала (Michael, 2003; Tadić, 2005, 2006a, 2006b). Као најчешћи недостатак могу се уочити ставови да је ова подела направљена са примарним

³ У наставку текста говорићемо само о Хелдовој подели, односно типологизацији, подразумевајући допринос његових сарадника развоју овог аналитичког оквира (А. McGrew, D. Goldblatt & J. Perraton).

циљем описивања и разумевања западне мисли о глобализацији. Један од аутора (Michael, 2003, р. 5) указује на то да је ова подела заснована на дефиницији „шта глобализација није” – искривљујући ставове одређених теоријских приступа, односно школа мишљења о глобализацији. Разлог такве критике проналази се у тврдњи да је дефиниција глобализације Дејвида Хелда и његових сарадника у основи таутолошка (Michael, 2003, р. 6).

Предмет, метод и циљ

Предмет овог рада су идеје о глобализацији у радовима објављеним у часопису *Социолошки ипреглед* и могућност примене Хелдове поделе школа мишљења на хиперглобализам, скептицизам и трансформационизам. Часопис *Социолошки ипреглед* је изабран због престижа и утицаја у српској и балканској социолошкој заједници, као и због чињенице да обележава осам деценија од изласка свог првог броја.

Претрага података ове анализе обухвата период од првог његовог објављеног броја до последњег из 2017. године. Први циљ овог рада је да се утврди број објављених радова о глобализацији у овом часопису и укаже на: њихова теоријска полазишта, тематску усмереност и појмове који објашњавају/илуструју појам глобализације, главни проблем/последике глобализације и понуђена решења. Други циљ се односи на питање могућности примене Хелдове поделе школа мишљења о глобализацији на примеру домаћих социолошких текстова о глобализацији.

Сви радови су тумачени применом искуствене истраживачке методе – анализе садржаја.⁴ Анализом садржаја се не испитује „само садржај порука, већ се готово увек узима у обзир и њихов облик, тј. не само оно што је речено, написано, насликано, него и како: да ли на миран, објективан начин, или је у неку поруку унето више осећајности, страсти, личног и групног ангажовања” (Milić, 2014, стр. 574). Целокупан емпиријски поступак је заснован на директној (према: Hsieh и Shannon, 2005, рр. 1277–1288) и дедуктивној (према: Elso и Kungäs, 2008, рр. 107–115) стратегији поступка примене метода анализе садржаја.⁵ Групу података одређујемо као групу прегледних и оригиналних научних радова о глобализацији публикованих у домаћем часопису међународног значаја *Социолошки ипреглед*. Узорак је направљен на основу неколико критеријума: а) термин „глобализација” у наслову и/или међу кључним речима чланка; б) година издања; в) врста објављеног рада.

Имајући у виду да су за ову анализу текстови издвојени према наслову и кључним речима у којима је садржана реч „глобализација”, а да се разлике међу њима могу утврдити и према социолошким областима, предметним темама, циљевима, питању

⁴ На основу проучавања садржаја порука, које кроз разне канале струје у друштву у различитим правцима, изводе се закључци о схватањима, ставовима, вредностима, намерама одашиљача порука; о њиховим односима с другим друштвеним групама, организацијама, друштвеним заједницама унутар неког друштва и у ширем међународном оквиру” (Branković, 2009, стр. 35).

⁵ Разликовање индуктивног од дедуктивног приступа дефинисању кључних категорија у анализи садржаја присутно је и у неким ранијим радовима о овом методу истраживања (Mayring, 2000, према: Branković 2014, стр. 167), а такође је за истраживаче развијена „формула за мерење поузданости кодирања” (Branković, 2014, стр. 168).

аргумента за и *ипо*тив глобализације, претпоставља се да је неисправно очекивати да се у свим текстовима добију (било индиректни, било директни) одговори на свих осам Хелдових питања као основних у дебати о глобализацији. Полазећи од тога да се многи подаци не могу кодирати ни у једну од ових општих категорија и/или субкатегорија, из свих текстова је индукована основна операционална мрежа појмова (о глобализацији) и њихов општи приступ, односно научна област. Подаци ће бити анализирани на начин интерпретирања како манифестног тако и скривеног значења кодираних садржаја. Модел кодирања података за ову анализу је направљен према дедуктивној стратегији, у складу са садржајем Хелдове поделе школа мишљења о глобализацији и постављеним циљевима овог рада [в. Графикон 1 *Модел кодирања података*]. Примењујући овај модел, подаци су били претражени и тумачени на основу главне категорије, осам општих категорија, а затим су разврставани у једну, две и/или три припадајуће субкатегорије – хиперглобализам Х, скептицизам С и трансформационизам Т. Према предмету овог истраживања, индикатори представљају (писане) исказе унутар текста са одговарајућим семантичким јединицама.⁶ Стога је у другом делу анализе приказана табела критеријума на основу којих се могу подвући теоријске разлике између анализираних текстова, са циљем провере могућности примене Хелдове типологије на домаће социолошко подручје идеја о глобализацији.

Идеје о глобализацији у *Социолошком прегледу*

Анализа социолошких радова објављених у периоду од завршетка Другог светског рата до тзв. *краја историје* (Фукуама, 2002) показује да су тадашња истраживачка питања упућивала на проблем друштвене структуре једног конкретног глобалног друштва у државним оквирима, а шире – на проблем односа између два друштвена система: капитализма и социјализма. У тексту који је за предмет свог истраживања имао тематску и садржинску усмереност истраживања на подручју социологије до седамдесетих година, истакнуто је да од „степенa развоја саме социологије зависи и разноврсност тема и садржаја, њихова теоријска заснованост, методолошка одређеност и карактер научног објашњења” (Milić, 1978, str. 120). Иако је свест о глобалним проблемима почела да се формира много раније, фактори

⁶ Тако се и у овом тексту издвајају основне јединице семантичке анализе, као: *реч* глобализација; *ком*плексни *и*п*о*гови *слика* о *глобализацији*: хиперглобалистички приступ глобализацији; скептички приступ глобализацији; трансформационистички приступ глобализацији; *и*те*ме*: шта је ново?, доминантне карактеристике, моћ националних влада, покретачке силе глобализације, доминантан мотив, концептуализација глобализације, историјска путања, крајњи аргумент; *и*п*о*ј*мови*: глобално доба, глобални капитализам, глобална управа, глобално грађанство, моћ националних влада, капитализам и технологија, Мекдоналдс, Мадона, преуређење оквира људског деловања, глобална цивилизација, крај националне државе, економски блокови, геоправа, међузависност света, националне владе и тржишта, национални интерес, интернационализација и регионализација, регионални блокови, сукоб цивилизација, глобална међуповезаност, „густа” (интензивна и екстензивна) глобализација, реструктуризација националне владе, комбиноване силе модерности, трансформација политичке заједнице, преуређење међурегионалних односа, интеграција, фрагментација.

глобализације су се у домаћој социолошкој науци изучавали у оквиру социологије међународних односа и теорије модернизације.⁷

Радови о глобализацији се у часопису *Социолошки иреџед* појављују од 2000. године. Узорком је издвојен двадесет један рад, па је, закључно са бројем 4 из 2017. године, *Социолошки иреџед* објавио девет оригиналних научних радова, десет прегледних научних радова и два приказа о глобализацији.⁸ (Табела 1).

Почев од бројева *Социолошкој иреџеда* из 2000. године, у оквиру којих смо издвојили прве радове који користе термин „глобализација”, па до 2016. године у којој је објављен последњи рад на ту тему, текстови су различитог поља, области, тематске усмерености и структуре. Прегледом радова установљено је да је глобализација различито теоријски заснована. У зависности од предмета и циља, текстови садрже различите операционалне мреже појмова о глобализацији, а уједно и одговор на питања главних теоријских или практичних проблема и њихових могућих решења. Када је реч о 2000. години, односно о прва два објављена рада, они по својој области и доминантном теоријском оквиру припадају: 1) социолошко-правном пољу, са следећом операционалном мрежом појмова о глобализацији: глобализација идеологије људских права, демократија, правне и друштвене вредности, светска управа, глобална контрола, држава, суверенитет, слобода, регионализација, правна држава, универзализација људских вредности, антихуманизам (Ћирић, 2000, стр. 69–88); и 2) светско-системском приступу, који обухвата операционалну мрежу од појмова: неолиберализам, слободно тржиште, наднационални капитал и елите, суверенитет, национална влада, локалне елите, глобалистички центри, два лица глобализације, два лица Србије, американизација света, светски систем зависности (Трипковић, 200, стр. 61–74). Године 2002. предмет једног рада је разматран у оквиру 1) геополитичког приступа, са операционалном мрежом појмова: свет без граница, интеграција, уједињавање, светска држава, наднационалне организације и институције, децентрализација и регионализација, мит о нестанку државе, парадокс суверенитета, локална економија, људска права и демократизација, глобална политика, глобална рефеудализација (Брдар, 2002, стр. 57–80), и 2) системско-структурног приступа, у којем је садржана операционална мрежа појмова: глобални империјализам, глобална доминација, постсуверенизација (десуверенизација и надсуверенизација), постиндустријски интегратаизам, мегаинтеграције и глобална

⁷ То, на пример, илуструје и текст објављен седамдесетих година у *Социолошком иреџеду*, у одељку *Социологија међународних односа*, под називом *Геополитика глади и помоћ неразвијеним земљама* (Петровић, 1972). Касније се у овом часопису објављују још два текста занимљивих наслова: *Модернизација и границе конвергенције* (Мооре, 1980, стр. 51–60) и *Кооперација преко границе* (Каван, 1989, стр. 101–110). У време објављивања прва два од ових текстова председник Издавачког савета *Социолошкој иреџеда* био је академик Радомир Лукић, који је још 1957. указивао на значај процеса „уједињавања човечанства” (Порић, Шваковић, 2014, стр. 377–390).

⁸ У ову анализу су уврштене и свеске *посебној издања Социолошкој иреџеда* из 2012. године, поводом „Сто година социологије у Србији”. Прикази нису били предмет целокупне анализе, осим у овом (првом) делу када је извршен пресек објављених радова према „главној категорији” кодирања података. Објављена су два приказа књига о глобализацији (Мишковић, 2005, стр. 349–353; Аврамовић, 2010, стр. 349–356).

диференцијација, САД, ЕУ (Ranković, 2002, str. 323–375). Наредне године, једна од ауторки, свој предмет истраживања анализира из угла постмодерне, односно касне модерне, посредством операционалне мреже појмова: постмодерно друштво, економски и културни процеси глобализације, млади, социјализација, идентитет, биографија, политички активизам, глокализација, транзиција, вредносни систем, виртуелне заједнице, постполитичка партиципација, поље симболичке политичке праксе (Čičkarić, 2003, str. 79–99). У 2006. години, један од два рада садржи социолошко-правну перспективу, са следећом операционалном мрежом појмова: мобилност фактора производње, интеграција, тржиште, директне стране инвестиције, повећана отвореност друштава и сужени суверенитет држава, Џон Ролс (John Rawls), глобализација суверености САД, геноцидизам као средство глобализације, империјализам, идеологија и истраживачка пракса, образовање, међународно кривично право, глобална правда, Југославија, Руанда, криминално дело (Jokić & Dickson, pp. 323–346); а други рад има за своје полазиште либерал-конзервативне идеје, са операционалном мрежом појмова: европска (глобална) демократизација, глобализација демократије, политички релативизам, пројекат глобалне демократизације, Алексис де Токвил, национална слобода, аутономија, идентитет, држава, демократска колонизација, конфронтација, конфликт, субјекат глобалне демократије, САД, универзализација политичког модела, људска права и слободе, демократске институције, национална политичка култура, политички либерализам (Avramović, 2006, pp. 115–125). После две године, часопис објављује један рад из психијатријске области који користи термин „глобализација” и чини операционалну мрежу појмова: либерализација економских односа у свету, глобална свест, негативни и позитивни аспекти глобализације, психијатријски поремећаји, злоупотреба психијатрије, масовно ширење психијатријског сазнања, аспекти глобалне светске кризе, реформа психијатрије, заштита политичких права појединаца (Opalić, 2008, str. 385–400). О глобализацији се пише као о процесу који је усмераван од стране једне силе, а у следећем раду се полази са становишта геополитичких односа и истиче значај мултиполарности, по моделу сличном који је поставио и Бжежински (Brzezinski, 2013), посредством ове операционалне мреже појмова: међународни односи и заједница, стабилност, глобални раст конфликтног потенцијала у свету, претње савременог света, несавршеност модела једнополарног света у управљању глобалном заједницом, развој вишестепеног динамичног међународног поретка, модел глобалног троугла: САД, Русија и НР Кина, стратегијски интереси три центра, САД у улози промотера и гаранта за регулисање светског поретка, неодрживост правне светске државе, националне државе као основни субјекти међународних односа, светски систем зависности, вредности демократије и тржишна економија, безбедан развојни пут цивилизације (Mladenović & Ponomareva, 2011, str. 459–476). У односу на сва ранија анализирана годишта, *Социолошки њреїлед* је у 2012. имао највише објављених радова у укупном узорку. Глобални процеси и односи су тумачени преко категорије „шарених револуција”, са операционалном мрежом појмова: пројекат глобалне управе, инструментализација савремених информационо-комуникационих, образовних и медијских технологија, улога САД, ширење демократије и америчких вредности ван граница, резултати транзиција недемократских режима, идеалтипски западни неолиберални модел демократије, „мека сила”, „мека власт”, арапско пролеће, млади,

Русија, револуционарна ситуација, „идеолошки вакуум“, свет као заједница мира или као заједница терора. (Mladenović, Ponomareva, Kilibarda, 2012, стр. 513–533). Неретко је заступљен теоријски модел анализе савремених глобалних процеса и промена кроз концепте глобализација–глобализам–американизација, па се то чини и у раду који садржи операционалну мрежу појмова: светска међузависност, дезинтегративни пројекти, глобализам, американизација образовања и других области друштва, национална држава, имиграција високо образованих, интелектуални капитал, друштво знања (Avramović, 2012, стр. 189–202). Преостала четири рада из ове године припадају свескама *йосебної издања Социолошкої ипрегледа*, у оквиру којих је изразит 1) системско-структурни приступ и операционална мрежа појмова: империја, „тврда“ и „мека“ моћ, „центар“ и „периферија“, доминација, зависност, економска експлоатација, империјална стратегија, светски хегемон, „западни империјализам“, еволуција, инволуција, глобални развојни ток, глобални систем, тоталитаризам, прогрес/регрес друштва, „постисторијско“ друштво, глобалне неједнакости, амерички империјализам, „унутрашњи/субверзивни интервенционизам“, „обојене револуције“, Европска унија, америчка моћ, војна сила, суверенитет, демократија, светски систем (Ranković, 2012, стр. 1156–1189); 2) или научни опус једног од теоретичара глобализације, са операционалном мрежом појмова: биографија, научна мисао, Мирослав Печујлић, радови о глобализацији, два лика глобализације, противречности, модели глобализације, међуповезаност, ауторитарни модел, социјалдемократски модел, глобална економија, политичка моћ државе, алтерглобализам, националистички карактер глобализма у Србији (Trkulja, 2012, стр. 445–484); као и текстови о теоријско-методолошком развоју и изазовима истраживања глобализације у Србији: 3) са операционалном мрежом појмова: савремена социологија, социологија глобализације, глобализација социологије, нова истраживачка/проблемска поља, Мирослав Печујлић, савремене друштвене промене, савремени свет, светско-системска теорија, светско друштво, мегатренд модернизације и развоја света, два лица глобализације, редефинисани предмет и метод савремене социологије, монтологија (Mitrović, 2012, стр. 485–498); и 4) са операционалном мрежом појмова: објективан историјски процес, међуповезаност, субјективна и објективна глобализација, подељеност савременог света, социолошка мисао о глобализацији у Србији, научне публикације, истраживачка пракса о глобализацији (Popić, 2012, стр. 1116–1133). У 2013. години објављен је рад који нуди одговор на теоријско-методолошке изазове проучавања „глобализујуће друштвене стварности“, а у којем је примењен конструкционистички приступ и заступљена следећа операционална мрежа појмова: мегапроцеси глобализације, међузависност, светско vs. светско ризично друштво, социологија као метадисциплинарна наука, савремена социолошка теоријска конструкција, класификације погледа о глобализацији, глобализујућа друштвена стварност, теоријско-методолошки оквир, социологија окружења, територијализација, окружење, одрживи развој, глобално-локално, контекст. (Pušić, стр. 171–187). Наредне године, присутна је теоријска позиција есенцијализма и културног конструкционизма, преко операционалне мреже појмова: глобална међузависност, глобални капитализам, универзалне вредности, САД и мултиполарност, подела на глобофиле и глобоскептике, процеси детериторијализације, дијалектика културне глобализације, светско vs. глобално друштво, криза идентитета, постмодерни субјекат, плуралитет

култура и идентитета, популарна култура, виртуелни идентитет, (пост)идентитет (Božilović, 2014, str. 531–548). Године 2015. објављен је рад из области политичке социологије са операционалном мрежом појмова: прожимање, хибридикација и узајамност, разарање националних држава, глобални капитализам, трансационалне компаније, парадокс, поредак нових Граница, дисеминација, *Border Studies*, сужавање политичког простора (Prošić, 2014, str. 313–324). Последњи анализирани рад полази од модернизацијског приступа и чини операционалну мрежу појмова: Русија, модернизација, реформе, глобални изазови, адаптација, глобални трендови промена руралног друштва, економска диференцијација, модерни процеси адаптације руралних домаћинстава и диверзификација руралне економије, просторна и социјална диференцијација, сеоске заједнице, одумирање села. (Nechiporenko & Samsonov, 2016, str. 511–526). Када је реч о општем одређењу глобализације, увиђа се разноврсност идеја. Тако се, на пример, глобализација може разумети као: усмеравање глобализације под маском универзалних вредности у корист одређених нација – моћних сила (Ćirić, 2000, str. 83); глобализација има два лица – унутрашњу диференцијацију и спољашњу унификацију (Tripković, 2000, str. 62–63); рефеудализација (апсолутизам XVII–XVIII века), раније процесе попут „колонизације”, „вестернизације”, „американизације” и „империјализма” (Brdar, 2002, str. 66–76); ширење тржишта са „либералним знамењем” и још као „ресурсна глобализација” (Ranković, 2002, str. 330–331); глобализација преобликује аспекте свакодневног живота и друштвене институције (Čičkarić, 2003, str. 80); две стране глобализације, од којих се једна односи на процес глобалне економске интеграције, а друга се односи на димензију суверенитета, тако да се она изражава као глобализација суверенитета САД, посредством „геноцидизма” (Jokić & Dickson, 2006, str. 325); превазилажење традиционалних граница, при чему је најизраженија либерализација економских односа у свету, медија, глобалне свести о светском друштву (Oralić, 2008, str. 395); преуређење међународних односа и центара моћи, уз неоимперијалне тежње најмоћнијих сила (Mladenović & Ponomareva, 2012, str. 460–461); објективан и дубоко противречан процес, видљив у форми глобализма и американизације (Avramović, 2012, str. 190); глобализација се изражава кроз мегапроцесе који су свепрожимајућег дејства, док је „окожење најмањи заједнички именилац свих узрока и последица мега процеса којима се описује глобализација” (Pušić, 2013, str. 171, 181); или као: међузависност друштава света која се одвија „на свим нивоима, али сви њени елементи суштински су детерминисани културом” (Božilović, 2015, str. 532–535).

Идеје о глобализацији у *Социолошком прегледу* према Хелдовој типологији

Анализирани радови су у овом делу текста тумачени са становишта Хелдове типологије, прво на основу одговора који указују на присуство општих категорија, а затим на основу одговора који у целини проверавају релевантност дефинисаних субкатегирија.

На основу података из [Табеле 2](#) опште категорије се могу поређати према величини броја одговора из анализираних текстова. Тако је највише одговора могуће добити из прве две категорије: „Шта је ново?” и „Доминантне карактеристи-

ке”. Категорије које се односе на „моћ националних влада“ и „концептуализацију глобализације“ биле би друга по реду најактуелнија и најзаступљенија питања. Док се одговори на „историјску путању”, „доминантни мотив” и „крајњи аргумент” појављују у нешто мањој мери. Најмање је оних текстова у којима се може читати о покретачким силама глобализације, што је и очекивано јер су у питању текстови са различитим предметом истраживања и расправе. Један од текстова који су ушли у ову анализу није могао бити разврстан ни према једној категорији, јер је глобализација само дата као општа кључна реч, док је у тексту писано о глобалним изазовима – као што је у наслову и назначено⁹.

Одговори из анализираних текстова на осам питања из Хелдове типологије су тумачени кроз одговарајуће семантичке јединице, односно шире – кроз тумачење одговарајућих теоријских ставова о одређеној семантичкој јединици. Анализом је установљено да су многи текстови садржали одговоре на одређену општу категорију („Шта је ново?”) из једне или више субкатегирија¹⁰. Табела 3 показује да се одговори на прву општу категорију могу тумачити као скептички (укупно 9)¹¹, а затим и као трансформационистички обликовани (укупно 8).¹² Друга општа категорија („доминантне карактеристике”) може бити разврстана на субкатегирије хиперглобализма (укупно 2)¹³, скептицизма (укупно 7)¹⁴ и трансформационизма (укупно 9)¹⁵. Овде је уочено да би се у одређеним текстовима могли издвојити ставови из две субкатегирије, што представља важан налаз када се говори о могућности примене Хелдове поделе школа мишљења о глобализацији. Тако, на пример, прва субкатегирија друге опште категорије садржи појмове „глобални ка-

⁹ Поменути текст приступа процесу модернизације руског подручја у контексту глобалних изазова (Nechiporenko, Samsonov, 2016).

¹⁰ Налази изражени у Табели 3 не показују укупан број текстова, већ укупан број одговора у текстовима који у неком случају могу бити идентификовати једном (нпр. само у једној субкатегирији), док у другом више пута (као комбинација елемената из различитих субкатегирија). Због тога је приликом анализе сваке субкатегирије дата напомена у фусноти која упућује на одговарајуће текстове.

¹¹ Текстови који имају став о првој општој категорији из угла скептицизма сматрају да је реч о економским блоковима/силама и/или да је слабија геоуправа него раније (Tripković, 2000; Ćirić, 2000; Brdar, 2002; Ranković, 2002; Avramović, 2006; Jokić, Dickson, 2006; Mladenović, Ponomareva, 2011; Avramović, 2012; Ranković, 2012).

¹² Текстови који имају став о првој општој категорији из угла трансформационизма сматрају да је реч о нивоу глобалне међузависности без преседана у историји (Prošić, 2002; Čičkarić, 2003; Opalić, 2008; Mitrović, 2012; Popić, 2012; Trkulja, 2012; Pušić, 2013; Božilović, 2014)

¹³ Текстови који имају став о другој општој категорији из субкатегирије хиперглобализма сматрају да је реч о глобалном капитализму, али не и о глобалној управи или грађанству (Božilović, 2014; Prošić, 2015).

¹⁴ Текстови који имају став о другој општој категорији из субкатегирије скептицизма сматрају да је реч о свету који је мање међузависан (него 90-их година XIX века) (Ćirić, 2000; Brdar, 2002; Ranković, 2002; Avramović, 2006; Jokić, Dickson, 2006; Avramović, 2012; Ranković, 2012).

¹⁵ Текстови који имају став о другој општој категорији из субкатегирије трансформационизма сматрају да је реч о „густој” (интензивној и екстензивној) глобализацији (Tripković, 2000; Čičkarić, 2003; Opalić, 2008; Mladenović, Ponomareva, 2011; Mitrović, 2012; Popić, 2012; Trkulja, 2012; Pušić, 2013; Prošić, 2002).

питализам”, „глобална управа” и „глобално грађанство”, а признавање ових елемената као постојећих у савременом свету или заузимање одређеног нормативног суда поводом њих, показује да оно може доћи из скептичке или трансформационистичке позиције. Може бити и речи о глобалном капитализму, али не и о глобалној управи или глобалном грађанству као утемељеним у савременом свету, иако су неки од текстова писали о, на пример, покушају глобалне управе (Mladenović, Ponomareva, Kilibarda, 2012, pp. 513–533). Када је реч о трећој категорији („моћ националних влада”), научни одговор је готово заокружен у трансформационом духу (укупно 16) осим једног текста у којем се трансформација моћи националних влада систематично анализира, али се она не признаје у целини, већ као покушај који се, ипак, издвојеним препорукама позиционирања националне државе у савременом свету може спречити (Brdar, 2002, str. 57–80). Према Табели 3 за четврту општу категорију („покретачке силе глобализације”), могуће је издвојити девет одговора из субкатеорије хиперглобализма¹⁶ и исто толико из субкатеорије трансформационизма¹⁷, док су два одговора нагласила и став из скептицизма¹⁸. Ово, ипак, указује на то да је веома проблематично правити поделу школа мишљења о глобализацији на основу Хелдовог принципа разлике о покретачким силама глобализације. Скоро исто тумачење може имати и пета општа категорија („доминантни мотив”), јер су и у том случају текстови понудили вишеслојне одговоре, као што се може закључити и упоређивањем ове табеле и Табеле 2. Дакле, за пету општу категорију могу се наћи елементи из све три субкатеорије, а према овој анализи хиперглобализма¹⁹ има шест, скептицизма²⁰ пет, а трансформационизма²¹ укупно тринаест одговора. Шеста категорија („концептуализација глобализације”) може указати на (не)одрживост неких разлика као суштинских елемената глобализације истакнутих код Дејвида Хелда и, можда, у теоријама тзв.

¹⁶ Текстови који имају став о четвртој општој категорији из субкатеорије хиперглобализма сматрају да је реч о капитализму и технологијама (Tripković, 2000; Čičkarić, 2003; Opalić, 2008; Mladenović, Ponomareva, 2011; Avramović, 2012; Mitrović, 2012; Popić, 2012; Božilović, 2014; Prošić, 2015).

¹⁷ Текстови који имају став о четвртој општој категорији из субкатеорије трансформационизма сматрају да је реч о комбинованим силама модерности (Tripković, 2000; Ranković, 2002; Čičkarić, 2003; Opalić, 2008, Mitrović, 2012; Popić, 2012; Pušić, 2013; Božilović, 2014; Prošić, 2015).

¹⁸ Текстови који имају став о четвртој општој категорији из субкатеорије скептицизма сматрају да је реч о владама и тржиштима (Avramović, 2012; Ranković, 2012).

¹⁹ Текстови који имају став о петој општој категорији из субкатеорије хиперглобализма сматрају да је реч о Мекдоналдсу, Мадони итд. (Brdar, 2002; Jokić, Dickson, 2006; Avramović, 2012; Mitrović, 2012; Popić, 2012; Božilović, 2014).

²⁰ Текстови који имају став о петој општој категорији из субкатеорије скептицизма сматрају да је реч о националном интересу (Tripković, 2000; Ćirić, 2000; Brdar, 2002; Ranković, 2002; Avramović, 2006).

²¹ Текстови који имају став о петој општој категорији из субкатеорије трансформационизма сматрају да је реч о трансформацији политичке заједнице (Tripković, 2000; Ćirić, 2000; Brdar, 2002; Ranković, 2002; Jokić, Dickson, 2006; Mladenović, Ponomareva, 2011; Avramović, 2012; Mladenović, Ponomareva, Kilibarda, 2012; Mitrović, 2012; Popić, 2012; Ranković, 2012; Božilović, 2014; Prošić, 2015).

западног vs. источног подручја или подручја центра, периферије и полупериферије. У Табели 3 одговори су разврстани тако да чине комбинацију више субкатегирија, а то се уочава кад се упореде текстови који дају одговоре кроз хиперглобализам (пет текстова)²², скептицизам²³ (четири текста) и трансформационизам²⁴ (десет текстова). Претпоследња, седма категорија („историјска путања“) може се разврстати на две субкатегирије: скептицизам²⁵ (шест одговора) и трансформационизам²⁶ (десет одговора). У основи, за њу се може претпоставити да је релевантна само у случају анализе текстова теоретичара глобализације, а не у анализи радова свих аутора који пишу о глобализацији са другим научним циљевима. На крају, осма категорија („крајњи аргумент“) још више може ићи у прилог проверавању претходно напоменуте претпоставке, иако се у овој табели уочава да имамо скептички²⁷ и трансформациони²⁸ скуп одговора.

Као покушај да се заокружи претходно разматрање, на крају је дато и коначно разврставање радова са истакнутим обележјем главне теме и/или аналитичке категорије у тексту о глобализацији, према претежно припадајућој школи мишљења о глобализацији и години објављивања у часопису *Социолошки ипреглед* (Табела 4). Може се закључити да је ова анализа показала да имамо више текстова писаних из угла трансформационизма, него из угла скептицизма, док из перспективе хиперглобализма није објављен ниједан рад о глобализацији.

²² Текстови који имају став о шестој општој категорији из субкатегирије хиперглобализма сматрају да је реч о глобализацији као о преуређењу оквира људског деловања (Opalić, 2008; Popić, 2012; Pušić, 2013; Božilović, 2014; Prošić, 2015).

²³ Текстови који имају став о шестој општој категорији из субкатегирије скептицизма сматрају да је реч о глобализацији као о интернационализацији и регионализацији (Čirić, 2000; Brdar, 2002; Ranković, 2002; Ranković, 2012).

²⁴ Текстови који имају став о шестој општој категорији из субкатегирије трансформационизма сматрају да је реч о глобализацији као о преуређењу међурегионалних односа и делања са дистанце (Tripković, 2000; Jokić, Dickson, 2006; Mladenović, Ponomareva, 2011; Avramović, 2012; Mitrović, 2012; Mladenović, Ponomareva, Kilibarda, 2012; Trkulja, 2012; Pušić, 2013; Božilović, 2014; Prošić, 2015).

²⁵ Текстови који имају став о седмој општој категорији из субкатегирије скептицизма сматрају да је реч о регионалним блоковима/сукобу цивилизација (Čirić, 2000; Brdar, 2002; Ranković, 2002; Jokić, Dickson, 2006; Mladenović, Ponomareva, 2011; Ranković, 2012).

²⁶ Текстови који имају став о седмој општој категорији из субкатегирије трансформационизма сматрају да је реч о неодређеној историјској путањи, односно о истовременој интеграцији и фрагментацији (Tripković, 2000; Ranković, 2002; Opalić, 2008; Mladenović, Ponomareva, 2011; Avramović, 2012; Mitrović, 2012; Mladenović, Ponomareva, Kilibarda, 2012; Trkulja, 2012; Pušić, 2013; Božilović, 2014; Prošić, 2015).

²⁷ Текстови који имају став о осмој општој категорији из субкатегирије скептицизма сматрају да интернационализација зависи од пристанка и подршке владе (Tripković, 2000; Čirić, 2000; Brdar, 2002; Ranković, 2002; Avramović, 2006; Mladenović, Ponomareva, 2011; Avramović, 2012; Mitrović, 2012; Ranković, 2012; Prošić, 2015).

²⁸ Текстови који имају став о осмој општој категорији из субкатегирије трансформационизма сматрају да глобализација трансформише моћ владе и светску политику (Tripković, 2000; Brdar, 2002; Ranković, 2002; Jokić, Dickson, 2006; Mladenović, Ponomareva, 2011; Mladenović, Ponomareva, Kilibarda, 2012; Mitrović, 2012; Božilović, 2014; Prošić, 2015).

Завршна разматрања

Прегледом ових текстова утврђено је да се о глобализацији пише као о ширум оквиру конкретних друштвених појава, односно као о ширум контексту промена локалних друштава – државе Србије, итд. С обзиром на теоријску заснованост глобализације, аутори су у својим текстовима упутили и на одређене теоријске или практичне проблеме и могућа решења, који се доводе у везу са савременим друштвом обликованим процесом глобализације, као што су, на пример: угрожена људска права, због чега је неопходно јачање правне (националне) државе (Ćirić, 2000, str. 77); парадокс суверенитета – политика постаје глобална а економија локална – због чега је потребно ојачати националну државу (Brdar, 2002, str. 60–61); нова обележја идентитета, постполитичка партиципација младих и деполитизација, због чега је потребно стварање нове политичке културе и нерепресивног модела социјализације (Čičkarić, 2003, str. 82–96); повећана отвореност друштава и сужени државни суверенитет, а промени таквог стања могу помоћи напори да се деидеологизује академска истраживачка пракса која би правилно истраживала појам геноцидизма као друштвеног феномена (Jokić & Dickson, 2006, p. 345); глобална демократија која ствара конфликте између држава и угроженост националног идентитета, слободе, аутономије, због чега ју је потребно трансформисати из једносмерне (по моделу који промовишу САД), у вишесмерну демократију која уважава културне разлике (Avramović, 2006, p. 123); глобална „свест о друштвеном утицају живота људи” и психијатријски поремећаји, због чега је важна реформа психијатријских установа и праксе, а то би унапредило не само заштиту менталног здравља појединаца, већ и заштиту њихових политичких права (Opalić, 2008, str. 396–398); светско-системска зависност друштава, као и редефинисање предмета и метода социологије, па је и сарадња социологије са другим наукама и мондологијом више него потребна (Mitrović, 2012, str. 497); светско ризично друштво и у социолошкој науци присутно стање „дисциплинарне самозагледаности” (Pušić, 2013, str. 173–175), а решење је могуће на теоријском плану које значи да се „у социологију врати и ојача значење контекста, као основног теоријског и емпиријског упоришта“ (Pušić, 2013, str. 185); криза идентитета, као и брисање разлика између уметности и популарне културе (Božilović, 2014, str. 534, 543); суштинска редукција политике на економију и угроженост демократских процеса, те је неопходно стварање новог политичког простора (Prošić, 2015, str. 322–323).

Провера могућности примене Хелдове поделе школа мишљења о глобализацији показује да многа питања остају отворена за примену друге или допуњене анализе. Уопште гледајући, као важно ограничење у могућности примене Хелдове поделе, може се истаћи да је подела на хиперглобалисте, скептике и трансформационисте доста грубо оцртана, јер је о одређеном броју питању могуће имати став из једне „школе мишљења”, док, када је реч о више других питања, могуће је бити заступник других понуђених перспектива о глобализацији. У највећем броју случајева, могуће је дати и одговор на одређено питање (општу категорију) на такав начин да оно спаја елементе из више субкатегија. То је показано у овом случају, јер су идентификовани одређени искази као синтеза елемената свих субкатегија одређене опште категорије. Уже гледано, чини се да је Хелдова класификација упитна посебно

но када је реч о четвртој општој категорији („Покретачке силе глобализације”), с обзиром на то да се аутори могу одредити за одговор који укључује комбинацију елемената из све три субкатеорије или дати другачије становиште. Од укупно деветнаест радова који су ушли у ову анализу, један рад није могао бити тумачен ни према једној општој категорији, док више од половине (укупно десет радова) није садржало одговор на једну од осам општих категорија, а без одговора на две или више општих категорија било је седам текстова. Стога можемо упутити на закључак да су, у садашњем тренутку и на домаћем подручју идеја о глобализацији, само неки од критеријума Хелдове поделе школа мишљења о глобализацији релевантни за формирање научне типологије. Такав налаз указује на још један важан аспект теоријског разматрања глобализације на овом подручју, а он се односи на уобичајени модел посматрања глобализације као пројекта идеологије глобализма. Могуће је претпоставити да је искуство разбијања Југославије и војне агресије на Србију, а које је правдано глобалистичким аргументима, довело и до оваквог општег односа према процесу глобализације у целини. Одређени текстови су понудили значајне одговоре на теоријско-методолошке изазове проучавања глобализације у савременом свету, чему је значајна појава „редефинисања конструктивистичког приступа”, али и потреба трансформације предмета и метода друштвених наука (Petrović, 2014, str. 216, 220). Процес глобализације, као и сваки други друштвени процес, може бити више или мање интензиван и идеолошки усмераван, па је, због те чињенице, погрешно читав законит историјски процес глобализације или „уједињавања човечанства” (Lukić, 1957; 1974) сводити искључиво на идеолошки пројекат.

Snežana S. Popić¹
University of Priština with temporarily
Head Office in Kosovska Mitrovica
Faculty of Philosophy
Department of Sociology
Kosovska Mitrovica (Serbia)

IDEAS ABOUT GLOBALIZATION IN *SOCIOLOŠKI PREGLED / SOCIOLOGICAL REVIEW*: THE POSSIBILITY OF APPLYING DAVID HELD ET AL'S DIVISION INTO THREE SCHOOLS OF THOUGHT²

(*Translation In Extenso*)

Abstract: Humankind has gone through several stages of growth of global awareness, which can be divided depending on the historical manifestation of the intensity of globalization in the main areas of society. The scientific interest in globalization has lasted for several decades, and it is expressed through different theoretical perspectives on globalization. Although it has become commonplace in many theoretical models to divide the set of ideas about globalization into skepticism and hyperglobalism, more rarely transformationalism, the question of whether the list of main arguments in works of such authors complies with D. Held's division remains open. In order to describe the conceptual diversity of globalization in Serbia, the first part of this paper presents an analysis of ideas about globalization from the journal 'Sociološki pregled/ Sociological Review', while the second part considers data on the possibility of applying David Held et. al's division into three schools of thought about globalization: skeptics, hyperglobalizers and transformationalists. In accordance with the set of objectives of the research, this paper applies the method of content analysis, whereby the data coding model is constructed in a deductive strategy. This paper concludes that only a few of the criteria of this division are relevant for distinguishing the ideas of globalization in the domestic sociological field.

Keywords: globalization, ideas, journal, *Sociološki pregled/Sociological Review*, David Held et. al's division of three schools of thought about globalization, method of content analysis

Introduction

Humankind has been reflecting on global social problems and globalization for a long time, and the development of 'global awareness' can be divided into five stages: from

¹ snezanapopic@gmail.com

² This paper is the result of the author's participation in the scientific research project III 47023 "Kosovo and Metohija between national identity and Euro-integrations" financed by the Ministry for education, science and technological development of the Republic of Serbia.

the mid-18th century to 1920; from 1920 to 1960; from 1960 to the late 1980s – the stage of ‘discovery’ and research of global problems of modernity; from the late 1990s, the still ongoing stage which is characterized by an understanding of globalization as a process; the fifth is the hypothetical stage of post-globalization – which has yet to become obvious through external manifestation, but can be inferred through ‘new utopian projects of cosmic conquests’ (Chumakov, 2010, pp. 40–42). An overview of the emergence of human interest into global problems or the so-called development of global awareness reveals that globalization is a ‘process without time limitations; it combines the past, present and future’ (Chumakov, 2010, p. 40).

The degree of influence of globalization on science is a question that pertains to how much it changes social reality. Regardless of different interpretations in international and Serbian literature, contemporary sociology is increasingly adopting the paradigmatic approach which studies the contemporary society from the global point of view. Global social processes have also affected the subject and method of contemporary sociology, which is reflected in the redefinition of sociological concepts (Albrow et al, 1994, pp. 371–389). The diversity of ideas on globalization has given rise to a need to define the main criteria for its classification. This question was answered by Alan Scott, who claims that ‘globalization can be interpreted either diagnostically or politically and that this difference may be more fundamental than that, say, between Marxist and non-Marxist perspectives’ (Skot, 2003, p. 75). Leslie Sklair believes that globalization concepts can be differentiated into four ‘main approaches’: the world-systems approach; the global culture approach; the global polity and society approach; the global capitalism approach (Skler, 2003, str. 37). The adoption of a particular approach in globalization analysis is also dependent on the direct effects of globalization (Gidens, 2005, p. 55).

Another notable classification of schools of thought on globalization is the one proposed by David Held et al,³ which is based on eight criteria. In view of the ‘rich diversity of intellectual approaches and normative convictions’ among globalization theorists, three perspectives can be differentiated – skeptics, hyperglobalizers and transformationalists, each of which ‘reflects a general set of arguments and conclusions about globalization with respect to its: conceptualization, causal dynamics, socio-economic consequences, implications for state power and governance, and historical trajectory’ (Held, 2003, p. 49). In Serbia there are virtually no studies focusing on sociological thought on globalization seen through the prism of Held’s typology of globalization perspectives or any other classification. Instead, there are theoretical treatises discussing Held’s typology, most of which are highly critical of the way it was developed (Michael, 2003; Tadić, 2005, 2006a, 2006b). The most widespread criticism is that the division was conceived with the main goal of describing and understanding the Western thought on globalization. One of Held’s critics (Michael, 2003, p. 5) notes that the division rests on the definition of ‘what globalization is *not*’, distorting the views of some theoretical approaches or schools of thought on globalization. The reasoning behind this criticism is the claim that David Held’s definition of globalization is essentially tautological (Michael, 2003, p. 6).

³ Subsequently throughout the paper, all references to this division or classification will only include Held for expositional simplicity. The contribution of his colleagues to the development of this analytical framework (A. McGrew, D. Goldblatt & J. Perraton) is implied by default.

Subject, method and objective

This paper focuses on ideas on globalization expressed in the contributions to the journal *Sociološki pregled/ Sociological Review* and the possibility of applying Held's division of schools of thought into hyperglobalism, skepticism and transformationalism. The journal *Sociološki pregled/ Sociological Review* was chosen due to its prestige and influence in the Serbian and Balkan academic community, as well as to memory the 80th anniversary of the publication of its first issue.

This analysis spans the period from the first issue to the last issue published in 2017. The main objective of this paper is to determine the number of contributions focusing on globalization and to outline: their theoretical starting points, thematic focus, and terms used to explain or illustrate the concept of globalization, its problems and consequences and proposed solutions. The secondary objective is to explore the possibility of applying Held's division of perspectives on globalization to sociological texts on globalization by local authors.

All papers were analyzed using the empirical research method – content analysis.⁴ Content analysis does not only explore the 'content of messages but almost always considers their form, i.e. not only what was said, written or pictured, but how as well: in a calm, objective manner or with more emotion, passion, personal or collective involvement' (Milić, 2014, p. 574). The entire empirical approach is based on direct (Hsieh & Shannon, 2005, pp. 1277–1288) and deductive (Elso & Kyngäs, 2008, pp. 107–115) strategy of applying the content analysis method.⁵ A set of data is defined as a group of analyzed original scientific papers published in the internationally relevant local journal *Sociološki pregled/ Sociological Review*. The sample was made using several criteria: a) use of the term 'globalization' in the title or keywords; b) year of publication; c) type of published paper.

In view of the fact that the selection of texts for analysis was based on titles and keywords containing the word 'globalization' and that they belong to various fields of sociology and have different subjects and objectives and diverging views on globalization (for or against), it is unrealistic to expect that each and every one of them will yield (direct or indirect) answers to all eight of Held's questions on the globalization debate. Assuming that much of this data cannot be categorized into any of these general categories and/or subcategories, the main operational network of terms (on globalization) and general approach (field of study) was inferred from all texts. Data will be analyzed through interpretation of manifest and hidden meanings of coded contents. The data coding model for this analysis was conceived based on the deductive strategy, in accordance with Held's division of schools of thought on globalization and the set objectives of this paper (see Graph 1). Applying this model, data was searched and interpreted based on the main category and eight general categories, and then classed into one, two and/or three subcategories – hy-

⁴ 'Based on research of message content, which permeate the society through various channels and in various directions, conclusions were inferred on views, claims, values and intentions of message senders; about their relations to other social groups, organizations, social groups in a given society and in a wider international context' (Branković, 2009, p. 35).

⁵ The differentiation of the inductive and deductive approach to the definition of key categories in content analysis was used in older studies of this research method (Mayring, 2000, via: Branković 2014, p. 167); a 'formula for verifying the reliability of coding' was developed for researchers (Branković, 2014, p. 168).

perglobalism (H); skepticism (S); and transformationalism (T). According to the subject of this research, indicators are (written) statements in the text with corresponding semantic units.⁶ Therefore the second part of the analysis provides a table of criteria used to highlight theoretical differences between analyzed texts in order to test the possibility of applying Held's typology to the local sociological field of ideas about globalization.

Ideas about globalization in *Sociološki pregled/ Sociological Review*

The analysis of sociological papers published from the end of WWII to the so-called *end of history* (Fukuyama, 2002) shows that research questions in this period pointed to the problem of the social structure of a specific global society in the nation-state framework and, more widely, to the problem of relations between two social systems: capitalism and socialism. A text focusing on the thematic and content direction of sociological research up until the 1970s highlights that 'the diversity of topics and contents, as well as their theoretical background, methodological specificity and character of scholarly explanation depends on the degree of development of sociology itself' (Milić, 1978, p. 120). Although global awareness began to emerge much earlier, in Serbian sociology the factors of globalization were studied as part of international sociology and modernization theory.⁷

The first papers on globalization began to appear in the journal *Sociološki pregled/ Sociological Review* in 2000. The sample consists of 21 papers; up to its fourth issue in 2017, the journal has published nine original scientific papers, ten review papers, and two book reviews on globalization (Table 1).⁸

⁶ This text also uses the main units of semantic analysis such as: the *word* globalization; *complex types of images about globalization*: the hyperglobalist approach to globalization; the skeptic approach to globalization; and the transformationalist approach to globalization; *topics*: what is new?; dominant characteristics; the power of national governments; the moving forces of globalization, the dominant motive, the conceptualization of globalization; historical trajectory; the ultimate argument; *terms*: the global age, global capitalism, global governance; global citizenry; power of national governance; capitalism and technology, McDonalds, Madonna, reshuffling of the human action framework, global civilization, the end of the nation-state, economic blocs, geo-administration, global interdependence, national governments and markets, national interest, internationalization and regionalization, regional blocs, clash of civilizations, global interconnectedness; dense (intensive and extensive) globalization, restructuring of national governments, combined forces of modernity, transformation of political community, reshuffling of inter-regional relations, integration, fragmentation.

⁷ For example, this is illustrated by a text published in the 1970s under the title *Geopolitics of Governments and Aid to Underdeveloped Countries* (Petrović, 1972) in the section Sociology of International Relations of the journal *Sociološki pregled/ Sociological Review*. The journal later published another two texts with interesting titles – *World Modernization: the Limits of Convergence* (Moore, 1980, pp. 51–60) and *Cross-border Cooperation* (Kavan, 1989, pp. 101–110). At the time of publication of the first two tests, the Editors' Board Council of *Sociološki pregled/ Sociological Review* was chaired by academician Radomir Lukić, who underlined the importance of the 'unification of humankind' process as early as 1957 (Popić, Šuvaković, 2014, pp. 377–390).

⁸ This analysis includes papers published in the special edition of the journal in 2012 to mark the 'Centenary of Sociology in Serbia.' Reviews have not been subjected to full analysis except in this (first) part which presents and overview of published works according to the 'main' category of data coding. The journal has also published two reviews of books on globalization (Mišković, 2005, pp. 349–353; Avramović, 2010, pp. 349–356).

Starting from the issues of *Sociološki pregled/ Sociological Review* in 2000, from which we have selected the first papers using the term 'globalization,' up to 2016 which saw the publication of the last contribution to this topic, the texts cover wide-ranging fields, branches, thematic focuses and structures. An overview of these papers has shown that globalization has had a variety of theoretical backgrounds. Depending on the subject and aim, the texts contain different operational networks of globalization terms and offer a range of responses to the main theoretical practical problems and their possible solutions. In terms of their field and dominant theoretical framework, the first two papers published in 2000 belong to: 1) the socio-legal field, with the following operational network of globalization terms: globalization of the ideology of human rights, democracy, legal and social circumstances, world governance, global control, state, sovereignty, freedom, regionalization, rule of law, universal human values, anti-humanism (Čirić, 2000, pp. 69–88); and 2) global-systematic approach, which includes the following operational network of terms: neo-liberalism, free market, supranational capital and elites, sovereignty, national government, local elites, globalization centers, two faces of globalization, two faces of Serbia, Americanization, global value system (Brdar, 2002, pp. 57–80), and 2) the systematic-structural approach which contains the following operational network of terms: global imperialism, global domination, post-sovereignization (de-sovereignization and supra-sovereignization), postindustrial integrationism, megaintegrations and global differentiation, US, EU (Ranković, 2002, pp. 323–375). A year later, one of the authors analyzed the subject of her research from the postmodern or late modern perspective using the following operational network of terms: postmodern society, economic and cultural globalizing processes, youth, socialization, identity, biography, political activism, globalization, transition, value system, virtual communities, post-political participation, field of symbolical political practice (Čičkarić, 2003, pp. 79–99). One of the two papers published in 2006 has a socio-legal perspective with the following operational network of terms: mobility of production factors, integration, market, direct foreign investments, growing openness of societies and limited sovereignty of states, John Rawls, globalization of US sovereignty, genocidalism as a means of globalization, imperialism, ideology and research practice, education, international criminal law, global justice, Yugoslavia, Rwanda, criminal act (Jokić & Dickson, pp. 323–346); the second paper is rooted in the liberal-conservative idea with the following operational network of terms: European (global) democratization, globalization of democracy, political relativism, the project of global democratization, Alexis de Tocqueville, national freedom, autonomy, identity, state, democratic colonization, confrontation, conflict, actor of global democracy, US, universalization of political models, national political culture, political liberalism, human rights and freedoms (Avramović, 2006, pp. 115–125). Two years later, the journal published a paper in the field of psychiatry which uses the term 'globalization' and the following operational network of terms: liberalization of global economic relations, global awareness, negative and positive aspects of globalization, psychiatric disorders, abuse of psychiatry, mass expansion of psychiatric knowledge, aspects of the global world crisis, reform of psychiatry, protection of individual political rights (Opalić, 2008, pp. 385–400). Globalization was discussed as a process that was channeled by a single global superpower; the next paper has geopolitical relations for its starting point and underlines the importance of multipolarity, not unlike the model outlined by Brzezinski

(Brzezinski, 2013), using the following operational network of terms: international relations, international community, stability, global growth of conflict potential in the world, contemporary threats, drawbacks of the unipolar system for global governance, the global triangle model – US, Russia and China, strategic interests of the three centers, US as a promoter and guarantor of the world order, unfeasibility of global rule of law, nation-states as the main actors of international relations, global system of dependence, democratic values and market economy, safe evolution of civilization (Mladenović & Ponomareva, 2011, pp. 459–476). Compared to previous years, the number of published texts on globalization in *Sociološki pregled/ Sociological Review* was the largest in 2012 in the entire sample. Global processes and relations were interpreted through the category of ‘color revolutions’ with the following operational network: project of global governance, instrumentalization of modern informational, communicational, educational and media technologies, role of the US, expansion of democracy and American values beyond the US, results of transition of undemocratic regimes, ideal Western neo-liberal model of democracy, ‘soft power,’ Arabian spring, youth, Russia, revolutionary situation, ‘ideological vacuum,’ the world as a peace community or terror community (Mladenović, Ponomareva, Kilibarda, 2012, pp. 513–533). The theoretical model of analyzing contemporary global processes and changes through the prism of concepts such as globalization – globalism – Americanization was particularly widespread, for example in the contribution using the following operational network of terms: global interdependence, disintegration projects, globalism, Americanization of education and other fields of society, nation-state, immigration of the highly educated, intellectual capital, society of knowledge (Avramović, 2012, pp. 189–202). The remaining four papers from 2012 appeared in the volumes of the special edition of *Sociološki pregled/ Sociological Review* and have the following notable characteristics: 1) systematic-structural approach and operational network of the terms: empire, ‘hard’ and ‘soft’ power, center and periphery, domination, dependence, economic exploitation, imperialist strategy, global development course, global system, totalitarianism, social progress/regress, ‘post-historical’ society, global inequality, American imperialism, ‘internal/subversive interventionism,’ ‘color revolutions,’ European Union, American power, military power, sovereignty, democracy, world system (Ranković, 2012, pp. 1156–1189); or 2) the academic opus of a globalization theorist with the operational network of terms: biography, scholarship, Miroslav Pečujlić, globalization studies, two faces of globalization, contradictions, globalization models, interconnectedness, authoritarian models, social-democratic model, global economy, political power of the state, nationalist character of globalism in Serbia (Trkulja, 2012, pp. 445–484); as well as texts about the theoretical-methodological evolution and research challenges of globalization in Serbia: 3) with the operational network of terms: modern sociology, sociology of globalization, globalization of sociology, new fields of research/problems, Miroslav Pečujlić, contemporary social changes, modern world, global system theory, global society, the mega-trend of modernization and evolution of the world, two faces of globalization, redefined subject and method of modern sociology, monology (Mitrović, 2012, pp. 485–498); and 4) with the operational network of terms: objective historical process, interconnectedness, subjective and objective globalization, divisiveness of the modern world, sociological scholarship on globalization in Serbia, academic publications, research practices on globalization (Popić, 2012, pp. 1116–1133). 2013 saw

the publication of a paper that offers an answer to the theoretical and methodological challenges of the study of 'globalizing social reality' and which employs the constructivist approach and the following operational network of terms: mega-processes of globalization, interconnectedness, global vs. global risk societies, sociology as a meta-disciplinary science, modern sociological theoretical construction, classification of views on globalization, globalizing social reality, theoretical-methodological framework, sociology of environment, territorialization, environment, sustainable development, global-local, context (Pušić, pp. 171–187). The following year, the theoretical position of essentialism and cultural constructivism appeared through the operational network of terms: global interdependence, global capitalism, universal values, US and multipolarity, division into globaphiles and globaskeptics, de-territorialization processes, dialectic of cultural globalization, world vs. global society, identity crisis, postmodern subject, plurality of cultures and identities, popular culture, virtual identity, (post)identity (Božilović, 2014, pp. 531–548). 2015 saw the publication of a paper from the field of political sociology with the operational network of terms: permeation, hybridization and reciprocity, deconstruction of nation-states, global capitalism, transnational companies, paradox, new border order, dissemination, *Border Studies*, contraction of political space (Prošić, 2014, pp. 313–324). The last paper analyzed here uses the modernization approach and makes up the operational network of terms: Russia, modernization, reforms, global challenges, adaptation, global trends of change in rural societies, economic differentiation, modern processes of adaptation of rural households and the diversification of rural economy, spatial and social differentiation, rural communities, decline of villages (Nechiporenko & Samsonov, 2016, pp. 511–526). The general definition of globalization seems to display a variety of ideas. For example, globalization can be understood as: channeling globalization under the guise of universal values to the advantage of some nations – great powers (Čirić, 2000, p. 83); globalization has two faces: internal differentiation and external unification (Tripković, 2000, pp. 62–63); refeudalization (absolutism of the 17th and 18th century), earlier processes such as 'colonization,' 'Westernization,' 'Americanization' and 'imperialism' (Brdar, 2002, pp. 66–76); expansion of markets with 'liberal hallmarks' and as resource globalization (Ranković, 2002, pp. 330–331); globalization transforms all aspects of everyday life and social institutions (Čičkarić, 2003, pp. 80); two sides of globalization, one of which refers to the process of global economic integration, and the other to the sovereignty aspect and manifests itself as the globalization of US sovereignty through 'genocidalism'" (Jokić & Dickson, 2006, pp. 325); transcending traditional borders, with emphasis on liberalization of economic relations in the word, media, and global awareness about the global society (Opalić, 2008, pp. 395); reshuffling of international relations and power centers, with neo-imperialist tendencies of leading world powers (Mladenović & Ponomareva, 2012, pp. 460–461); an objective and deeply contradictory process which manifests itself as globalism and Americanization (Avramović, 2012, pp. 190); globalization is expressed through all-pervasive mega-processes, while the 'environment is the smallest common denominator of all causes and effects of the mega-processes that describe globalization' (Pušić, 2013, pp. 171, 181); or as interdependence of global societies which takes place on 'all levels, but all of its elements are essentially determined by culture' (Božilović, 2015, pp. 532–535).

Ideas on globalization in *Sociološki pregled/ Sociological Review* according to Held's typology

In this part of our paper, analyzed texts are interpreted from the viewpoint of Held's typology – first based on answers indicating the presence of general categories and then based on answers that verify the relevance of defined subcategories.

Based on data provided in [Table 2](#), the general categories can be listed according to the number of answers offered in analyzed texts. Thus, the first two categories (What is new?; Dominant characteristics) have yielded the highest number of answers. Categories pertaining to the categories 'Power of national governments' and 'Conceptualization of globalization' rank second among the most current and widespread questions. Answers about the 'historical trajectory', 'dominant motive' and 'ultimate argument' are somewhat scarcer. The fewest are texts that discuss the driving forces of globalization, which is to be expected as these texts and treatises discuss different research topics. One of the texts analyzed here seems to defy categorization, as it included globalization in its key words but discusses global challenges – as indicated in its title⁹.

Answers provided in analyzed texts to the eight questions from Held's typology have been interpreted through corresponding semantic units, or more widely – through the interpretation of corresponding theoretical views on a particular semantic unit. The analysis has determined that many texts contained answers to one of the general categories ("What is new?") from one of more subcategories.¹⁰ [Table 3](#) shows that the answers to the first general category can be seen as skeptical (a total of 9)¹¹, and as transformationalist (a total of 8).¹²

The second general category ('dominant characteristics') can be divided into the subcategories of hyperglobalism (a total of 2)¹³, skepticism (7 in total)¹⁴ and transformationalism (a total of 9)¹⁵. It was noted here that some texts could be said to contain views from

⁹ This text discusses the process of modernization in the Russian milieu in the context of global challenges (Nechiporenko, Samsonov, 2016).

¹⁰ Findings shown in [Table 3](#) do not reflect the total number of texts but rather the total number of answers in texts which, in some cases, can be identified in a single text (for example in a single subcategory) or in multiple texts in other cases (as a combination of elements of various subcategories). Hence the analysis of every subcategory has a corresponding footnote listing the relevant texts.

¹¹ Texts that adopt a position on the first general category from the skeptic viewpoint espouse the existence of economic blocs/powers and/or claim that geo-governance has declined (Tripković, 2000; Ćirić, 2000; Brdar, 2002; Ranković, 2002; Avramović, 2006; Jokić, Dickson, 2006; Mladenović, Ponomareva, 2011; Avramović, 2012; Ranković, 2012).

¹² Texts which espouse a transformationalist view on the first general category hold that we have reached an unprecedented level of global interdependence (Prošić, 2002; Čičkarić, 2003; Opalić, 2008; Mitrović, 2012; Popić, 2012; Trkulja, 2012; Pušić 2013; Božilović, 2014)

¹³ Texts that adopt a hyperglobalist view on the second general category claim that this is global capitalism, but not global governance or citizenry (Božilović, 2014; Prošić, 2015).

¹⁴ Texts that espouse a skeptic view on the second general category claim that the world is less interdependent than in the 1890s (Ćirić, 2000; Brdar, 2002; Ranković, 2002; Avramović, 2006; Jokić, Dickson, 2006; Avramović 2012; Ranković, 2012).

¹⁵ Texts that adopt a transformationalist view on the second general category claim that this is 'dense' (extensive and intensive) globalization (Tripković, 2000; Čičkarić, 2003; Opalić, 2008; Mladenović, Ponomareva, 2011; Mitrović, 2012; Popić, 2012; Trkulja, 2012; Pušić, 2013; Prošić, 2002).

two subcategories, which is an important result in terms of the possibility of applying Held's division of schools of thought on globalization. For example, the first subcategory of the second general category contains the terms 'global capitalism,' 'global governance,' and 'global citizenry,' and the acknowledgement of these elements as existing phenomena in the modern world or adopting a particular normative judgment about them reveals that it can come from the skeptical or the transformationalist position. While global capitalism can be considered an established phenomenon in the modern world, the same cannot be said of global governance or global citizenry, although some texts do indeed discuss attempts to implement global governance (Mladenović, Ponomareva, Kilibarda, 2012, pp. 513–533). As for the third category ('power of national governments'), answers are once again generally transformationalist (a total of 16), with the exception of one text which offers a systematic analysis of the transformation of power of national governments, but does not acknowledge this as an existing phenomenon but rather as an attempt to prevent it through guidelines for positioning nation-states in the modern world (Brdar, 2002, pp. 57–80). According to [Table 3](#), the fourth general category ('driving forces of globalization') has yielded nine answers from the hyperglobalist subcategory¹⁶ and as many from the transformationalist subcategory¹⁷, while two answers highlighted the skeptic position.¹⁸ This, however, indicates that it is very problematic to attempt to divide schools of thought on globalization based on Held's principle of differences in the driving forces of globalization. Almost the same interpretation can be applied to the fifth general category ('dominant motive'), because in this case the texts again offered multi-layered answers, as evident from a comparison between this table and [Table 2](#). Thus, the fifth general category seems to include elements from all three subcategories: hypeglobalism¹⁹ - 6; skepticism²⁰ - 5; transformationalism²¹ - 20 answers. The sixth category ('conceptualization of globalization') could indicate the (un)feasibility of some differences as the essential elements of

¹⁶ Texts that adopt a view on the fourth general category from the subcategory of hyperglobalism claim that it is a matter of capitalism and technology (Tripković, 2000; Čičkarić, 2003; Opalić, 2008; Mladenović, Ponomareva, 2011; Avramović, 2012; Mitrović, 2012; Popić, 2012; Božilović, 2014; Prošić, 2015).

¹⁷ Texts that adopt a view on the fourth general category from the subcategory of transformationalism claim that it is due to combined forces of modernity (Tripković, 2000; Ranković, 2002; Čičkarić, 2003; Opalić, 2008, Mitrović, 2012; Popić, 2012; Pušić, 2013; Božilović, 2014; Prošić, 2015).

¹⁸ Texts that adopt a view on the fourth general category from the subcategory of skepticism claim that it is a matter of governments and markets (Avramović, 2012; Ranković, 2012).

¹⁹ Texts that adopt a view on the fifth general category from the subcategory of hyperglobalism argue that globalization is McDonalds, Madonna etc. (Brdar, 2002; Jokić, Dickson, 2006; Avramović, 2012; Mitrović, 2012; Popić, 2012; Božilović, 2014).

²⁰ Texts that adopt a view on the fifth general category from the subcategory of skepticism argue that it is a matter of national interest (Tripković, 2000; Ćirić, 2000; Brdar, 2002; Ranković, 2002; Avramović, 2006).

²¹ Texts that adopt a view on the fifth general category from the subcategory of transformationalism claim that it is a matter of transformation of the political community (Tripković, 2000; Ćirić, 2000; Brdar, 2002; Ranković, 2002; Jokić, Dickson, 2006; Mladenović, Ponomareva, 2011; Avramović, 2012; Mladenović, Ponomareva, Kilibarda, 2012; Mitrović, 2012; Popić, 2012; Ranković, 2012; Božilović, 2014; Prošić, 2015).

globalization highlighted in David Held's theory and perhaps in theories of the so-called Western vs. Eastern sphere or the core, periphery and semi-periphery. [Table 3](#) divides answers so as to form a combination of multiple subcategories, which becomes apparent in a comparison of texts that provide answers from the hyperglobalist (5)²², skeptical²³ (4) or transformationalist²⁴ perspective (10). The penultimate, seventh category ('historical trajectory') can be divided into two subcategories: skepticism²⁵ (six answers) and transformationalism²⁶ (ten answers). Essentially, this category can be assumed to be relevant only when analyzing texts by globalization theorists, but not in the analysis of contributions by all authors discussing globalization with various academic objectives. Finally, the eighth category ('ultimate argument') seems to support the verification of the above hypothesis even more, although this table reveals a skeptical²⁷ and transformationalist²⁸ set of answers.

In a bid to round up the considerations presented above, this paper ends with a final classification of contributions, highlighting the main topic and/or analytical category in a given text on globalization, according to the dominant school of thought and year of publication in the journal *Sociološki pregled / Sociological Review* ([Table 4](#)). This analysis has shown that texts written from the transformationalist perspective outnumber those from the skeptical point of view; in contrast, none of the published texts espouse the hyperglobalist view.

²² Texts that adopt a view on the sixth general category from the subcategory of hyperglobalism claim that globalization is a reshuffling of the human action framework (Opalić, 2008; Popić, 2012; Pušić, 2013; Božilović, 2014; Prošić, 2015).

²³ Texts that adopt a view on the sixth general category from the subcategory of skepticism argue in favor of globalization as internationalization and regionalization (Čirić, 2000; Brdar, 2002; Ranković, 2002; Ranković, 2012).

²⁴ Texts that adopt a view on the sixth general category from the subcategory of transformationalism see globalization as the reshuffling of interregional relation and long-distance action (Tripković, 2000; Jokić, Dickson, 2006; Mladenović, Ponomareva, 2011; Avramović, 2012; Mitrović, 2012; Mladenović, Ponomareva, Kilibarda, 2012; Trkulja, 2012; Pušić, 2013; Božilović, 2014; Prošić, 2015).

²⁵ Texts that adopt a view on the seventh general category from the subcategory of skepticism claim that it is a matter of regional blocs/clash of civilizations (Čirić, 2000; Brdar, 2002; Ranković, 2002; Jokić, Dickson, 2006; Mladenović, Ponomareva, 2011; Ranković, 2012).

²⁶ Texts that adopt a view on the seventh general category from the subcategory of transformationalism claim that it is a vague historical trajectory, i.e. a simultaneous process of integration and fragmentation (Tripković, 2000; Ranković, 2002; Opalić, 2008; Mladenović, Ponomareva, 2011; Avramović, 2012; Mitrović, 2012; Mladenović, Ponomareva, Kilibarda, 2012; Trkulja, 2012; Pušić, 2013; Božilović, 2014; Prošić, 2015).

²⁷ Texts that adopt a view on the eighth general category from the subcategory of skepticism claim that internationalization depends on government consent and support (Tripković, 2000; Čirić, 2000; Brdar, 2002; Ranković, 2002; Avramović, 2006; Mladenović, Ponomareva, 2011; Avramović, 2012; Mitrović, 2012; Ranković, 2012; Prošić, 2015).

²⁸ Texts that adopt a view on the seventh general category from the subcategory of transformationalism argue that globalization transforms the power of governments and world politics (Tripković, 2000; Brdar, 2002; Ranković, 2002; Jokić, Dickson, 2006; Mladenović, Ponomareva, 2011; Mladenović, Ponomareva, Kilibarda, 2012; Mitrović, 2012; Božilović, 2014; Prošić, 2015).

Concluding remarks

An overview of these texts has determined that globalization was discussed in the wider context of specific social phenomena, i.e. as a wide context of changes in local societies, e.g. the Republic of Serbia etc. In view of the theoretical underpinnings of globalization, these texts indicate some theoretical or practical problems and possible solutions associated with the modern society shaped by the globalization process, such as: endangered human rights, a problem which demands the strengthening of the (nation-) state of law (Ćirić, 2000, p. 77); the sovereignty paradox – global politics and local economics, which also needs to be rectified by strengthening the nation-state (Brdar, 2002, pp. 60–61); new identity feature, post-political participation of young people and de-politization, which demands the creation of a new political culture and a non-oppressive model of socialization (Čičkarić, 2003, pp. 82–96); increased openness of societies and limited state sovereignty – a situation that can perhaps be amended by the de-ideologization of academic scholarship which would fairly discuss the concept of genocidalism as a social phenomenon (Jokić & Dickson, 2006, p. 345); global democracy which creates international conflicts and poses a risk to national identity, freedom and autonomy, and hence needs to be transformed from one-way democracy (the model promoted by the US) into a multidirectional democracy that acknowledges cultural differences (Avramović, 2006, p. 123); global ‘awareness of the social influence of daily life’ and psychiatric disorders, which demands a reform of psychiatric institutions and practices – advances that would improve both individual mental healthcare and individual political rights (Opalić, 2008, pp. 396–398); world-systems dependency of societies and the redefinition of the subject and method of sociology, with emphasizing the need of multidisciplinary cooperation between sociology and other sciences and methodology (Mitrović, 2012, p. 497); the precarious global society and the state of ‘disciplinary self-reflection’ in sociology (Pušić, 2013, pp. 173–175), which can be resolved by ‘a return to the meaning of context in sociology as its main theoretical and empirical pillar’ “ (Pušić, 2013, p. 185); identity crisis and fading of differences between art and popular culture (Božilović, 2014, pp. 534, 543); the essential reduction of politics to economy and the endangerment of democratic processes, which needs to be rectified by creating a new political space (Prošić, 2015, pp. 322–323).

This attempt to test the possibility of applying Held’s division of schools of thought on globalization reveals that many questions remain open to a different or updated analysis. Generally, an important limitation in the application of Held’s division seems to be the rather rough classification of views into hyperglobalist, skeptical and transformationalist, because a number of questions can be seen from one of these perspectives and another set of questions from a different point of view. In most cases, a question (general category) can be answered in a way that includes elements from multiple subcategories. This has proven true in this case, as this analysis has identified statements that represent a synthesis of all subcategories of a general category. More narrowly, Held’s classification seems especially questionable in its fourth general category (‘Driving forces of globalization’), since authors could choose an answer that combines elements from all three subcategories or even offer an entirely different perspective. Out of a total of 19 texts analyzed here, one paper could not be interpreted through any of the general categories; more than 50% did not contain an answer to one of the eight general categories; and seven texts did not provide

an answer to two or more general categories. Therefore it seems safe to conclude that – at this particular point in time and in the local field of ideas on globalization – only some of Held's division criteria remain relevant for the formation of an academic typology. This result points to another important aspect of the theoretical discussion of globalization in this field, which pertains to the view of globalization as a project of the ideology of globalization. The experience of the dissolution of Yugoslavia and the military aggression against Serbia, which was justified by globalist arguments, can be presumed to have led to this general view of globalization as a whole. Some texts do offer important answers to the theoretical and methodological challenges of studying globalization in the modern world, with the appearance of 'redefining the constructivist approach' being particularly significant as well as the need for the transformation of the subject and method of social sciences (Petrović, 2014, pp. 216, 220). Like any other social process, the globalization process can be more or less intensive and more or less determined by ideological factors; hence it seems incorrect to reduce the entire lawful historical process of globalization and 'unification of humankind' (Lukić, 1957; 1974) to an ideological project.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Albrow, M., Eade, J., Washbourne, N., & Durrschmidt, J. (1994). The impact of globalization on sociological concepts: Community, culture and milieu. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 7(4), 371–389. [doi:10.1080/13511610.1994.9968418](https://doi.org/10.1080/13511610.1994.9968418)
- Avramović, Z. (2006). The contradictions of democracy globalization. *Sociološki pregled*, 40(1), 115–125. [doi:10.5937/socpreg0601115a](https://doi.org/10.5937/socpreg0601115a)
- Avramović, Z. (2010). Miodrag Ranković, Globalization and new imperialism, Izdanje autora, Beograd, 2009. *Sociološki pregled*, 44(2), 349–356. Available at <http://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0085-6320/2010/0085-63201002349A.pdf> [In Serbian]
- Avramović, Z. (2012). 'Brain drain' from Serbia - One face of globalization of education. *Sociološki pregled*, 46(2), 189–202. [doi:10.5937/socpreg1202189A](https://doi.org/10.5937/socpreg1202189A) [In Serbian]
- Božilović, N. (2014). Globalization of culture and new identity patterns. *Sociološki pregled*, 48(4), 531–548. [doi:10.5937/socpreg1404531b](https://doi.org/10.5937/socpreg1404531b) [In Serbian]
- Branković, S. (2009). *Methods of experiential research of social phenomena*. Beograd: Univerzitet Megatrend. [In Serbian]
- Branković, S. (2014). *Methodology of social research*. Beograd: Zavod za udžbenike [In Serbian]
- Brdar, M. (2002). Globalization and sovereignty decline: Regionalization problem in Serbia within the actual geopolitical context. *Sociološki pregled*, 36(1–2), 57–80. [doi:10.5937/socpreg0201057b](https://doi.org/10.5937/socpreg0201057b) [In Serbian]
- Brzezinski, Z. (2013). *Strategic vision: America and the crisis of global power*. Beograd: Albatros plus [In Serbian]
- Chumakov, A.N. (2010). *Philosophy of globalization*. Moscow: MAKS Press. Available at https://www.researchgate.net/publication/279866764_Philosophy_of_Globalization_Selected_Articles_-_Moscow_MAKS_Press_2010_-_188_p

- Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107–115. [doi:10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x](https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x)
- Fukuyama, F. (2002). *The end of history and the last man*. Podgorica: CID. [In Serbian].
- Gidens, E. (2005). *Runaway world: How globalization is reshaping our lives*. Beograd: Stubovi kulture [In Serbian]
- Held, D. (2003). The globalization debate. U V. Vuletić (ed), *Globalization: Myth or reality* (pp 48-60). Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva [In Serbian]
- Hsieh, H., & Shannon, S.E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277–1288. [doi:10.1177/10497323052-76687](https://doi.org/10.1177/10497323052-76687)
- Jokić, A., & Dickson, T. (2006). Globalization and genocidalism: Fictional discourse without borders, for fun and profit. *Sociološki pregled*, 40 (3), 323–346. [doi:10.5937/socpreg0603323j](https://doi.org/10.5937/socpreg0603323j)
- Kavan, J. (1989). Co-operation across the border. *Sociološki pregled*, 23(1–2), 101–110. Available at <http://www.socioloskipregled.org.rs/2017/08/23/socioloski-pregled-1989> [In Serbian].
- Lukić, R. (1957). *Introduction to sociology*. Beograd: Savez Udruženja pravnika Jugoslavije. [In Serbian]
- Lukić, R. (1974). *Sociology of morality*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti [In Serbian]
- Michael, B. (2003). Theorising the politics of globalisation: a critique of Held et al.'s "transformationalism". *Journal of Economic and Social Research*, 4(2), 3–17. Available at https://www.researchgate.net/publication/251736030_Theorising_the_Politics_of_Globalisation_A_Critique_of_Held_et_al's_Transformationalism.
- Milić, V. (1978). Theoretical and content orientation of researches in the field of sociology. *Sociološki pregled*, 12(1–2), 113–121. Available at <http://www.socioloskipregled.org.rs/2017/08/20/socioloski-pregled-1978> [In Serbian]
- Milić, V. (2014). *Sociological method*. Belgrade: Zavod za udžbenike (Fourth edition). [In Serbian]
- Mišković, M. (2005). Zoran Vidojević, Where does globalization lead, "Filip Višnjjić", Beograd, 2005. *Sociološki pregled*, 39 (3), 349-353. Available at <http://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0085-6320/2005/0085-63200503349M.pdf> [In Serbian]
- Mitrović, Lj. (2012). Miroslav Pečujlić's contribution to contemporary sociology of development and globalization. *Sociološki pregled*, (Special Edition), 46 (2), 485-498. Available at <http://www.socioloskipregled.org.rs/2017/08/18/socioloski-pregled-god-xlvi-2012-sv-2/> [In Serbian].
- Mladenović, M., Ponomareva, J., & Kilibarda, Z. (2012). Theory and practice of 'colorful' revolutions. *Sociološki pregled*, 46 (4), 513-533. [doi:10.5937/socpreg1204513m](https://doi.org/10.5937/socpreg1204513m)
- Mladenović, M., & Ponomareva, J. (2011). China-United States-Russia: The global triangle of the 21st century. *Sociološki pregled*, 45 (4), 459–476. [doi:10.5937/socpreg1104459m](https://doi.org/10.5937/socpreg1104459m)
- Moore, D. (1980). Modernization and boundaries of convergence. *Sociološki pregled*, 14(1), 51-60. Available at <http://www.socioloskipregled.org.rs/2017/08/20/socioloski-pregled-1980/> [In Serbian]
- Nechiporenko, O, Samsonov, V. (2016). Russian countryside: Stages of change, adaption to reforms and new global challenges. *Sociološki pregled*, 50(4), 511–526. [doi:10.5937/socpreg1604511n](https://doi.org/10.5937/socpreg1604511n)

- Opalić, P. (2008). Relationship between psychiatry and politics. *Sociološki pregled*, 42(3), 385–400. [doi:10.5937/socpreg0803385o](https://doi.org/10.5937/socpreg0803385o) [In Serbian]
- Petrović, J. (2014). Note on the so-called new French sociology and its methodological consequences - a review of the most important issues. U J. Petrović & D. Đodrević (eds), *Research of social phenomena: Methodological considerations* (pp 213–222). Niš: Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu, Mašinski fakultet Univerziteta u Nišu. [In Serbian]
- Petrović, M. (1972). Geopolitics of hunger and aid to underdeveloped countries. *Sociološki pregled*, 5(1-2), 97–125. Available at <http://www.socioloskipregled.org.rs/2017/08/20/socioloski-pregled-1972/> [In Serbian]
- Popić, S. (2012). The beginnings of Serbian sociological thought on globalization. *Sociološki pregled*, (Special Edition), 46(3–4), 1116–1133. Available at <http://www.socioloskipregled.org.rs/2017/08/18/socioloski-pregled-god-xlvi-2012-sv-3-4/> [In Serbian]
- Popić, S, Šuvaković, U. (2014). Academician Radomir D. Lukić - the forerunner of the study of globalization in Serbia. *Teme*, 38(1), 377–390. Available at <http://teme2.junis.ni.ac.rs/public/journals/1/previousissues/teme1-2014/teme%201-2014-20.pdf> [In Serbian].
- Prošić, S. (2015). Globalisation vs. fragmentation of space. *Sociološki pregled*, 49(3), 313–324. [doi:10.5937/socpreg1503313p](https://doi.org/10.5937/socpreg1503313p) [In Serbian]
- Pušić, Lj. (2013). Environmental sociology as the broadest framework for a research of the globalizing social reality. *Sociološki pregled*, 47(2), 171–187. [doi:10.5937/socpreg1302171p](https://doi.org/10.5937/socpreg1302171p) [In Serbian]
- Ranković, M. (2002). Defining of word: Global hegemony. *Sociološki pregled*, 36(3–4), 323–376. [doi:10.5937/socpreg0203323r](https://doi.org/10.5937/socpreg0203323r) [In Serbian]
- Ranković, M. (2012). Evolution and involution of the new imperialism. *Sociološki pregled*, (Special Edition), 46(3-4), Available at <http://www.socioloskipregled.org.rs/2017/08/18/socioloski-pregled-god-xlvi-2012-sv-3-4/> [In Serbian].
- Skler, L. (2003). Competing conceptions of globalization. U V. Vuletić (ed), *Globalization: Myth or reality* (pp. 31–47). Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. [In Serbian]
- Skot, A. (2003). Globalization: social process or political rhetoric. U V. Vuletić (ed), *Globalization: Myth or reality* (pp 31-47). Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva [In Serbian]
- Tadić, T. (2005). A contribution to (re)conceptualization and genesis of globalization. *Privredna izgradnja*, 48(3–4), 187–210. [doi:10.2298/priz0504187t](https://doi.org/10.2298/priz0504187t)
- Tadić, T. (2006). The globalization debate: The globalists. *Panoeconomicus*, 53(1), 51–63. [doi:10.2298/pan0601051t](https://doi.org/10.2298/pan0601051t)
- Tadić, T. (2006). The globalization debate: The skeptics. *Panoeconomicus*, 53(2), 179–190. [doi:10.2298/PAN0602179T](https://doi.org/10.2298/PAN0602179T)
- Tripković, M. (2000). Globalization and Serbia. *Sociološki pregled*, 34(3-4), 61-74. [doi:10.5937/socpreg0003061t](https://doi.org/10.5937/socpreg0003061t) [In Serbian]
- Trkulja, J. (2012). Scientific-educational and public activity of Miroslav Pečujlić. *Sociološki pregled*, (Special Edition), 46(2), 445–484. Available at <http://www.socioloskipregled.org.rs/2017/08/18/socioloski-pregled-god-xlvi-2012-sv-2/> [In Serbian]
- Čirić, J. (2000). Anti-humanism of the human rights ideology. *Sociološki pregled*, 34(1–2), 69–88. [doi:10.5937/socpreg0001069c](https://doi.org/10.5937/socpreg0001069c) [In Serbian]
- Čičkarić, L. (2003). Construction of political identity within the globalization and social transition. *Sociološki pregled*, 37(1–2), 79–99. [doi:10.5937/socpreg0302079c](https://doi.org/10.5937/socpreg0302079c) [In Serbian]

APPENDIX / ПРИЛОЗИ

Табела 1. Разврставање радова према општој категорији – глобализација у часопису *Социолошки преглед* 2000–2017.

Table 1. Classification of papers according to the main category – globalization in the journal *Sociološki pregled/ Sociological Review* (2000–2017)

Година / Year	Главна категорија – глобализација / Main category – globalization			
	Оригинални научни радови / Original scien- tific papers	Прегледни радови / Review papers	Прикази / Book reviews	Укупно / Total
2000.		2		2
2002.	1	1		2
2003.		1		1
2005.			1	1
2006.	2			2
2008.	1			1
2010.			1	1
2011.	1			1
2012.	2	4		6
2013.	1			1
2014.		1		1
2015.		1		1
2016.	1			1
Укупно / Total	9	10	2	21

← НАЗАД

← BACK

Табела 2. Анализирани текстови у којима су садржане одговарајуће семантичке јединице о наведеним општим категоријама

Table 2. Analyzed texts containing corresponding semantic units about the general categories

Општа категорија / General category	Број текстова који садрже одговор из наведене опште катеорије / Number of texts containing an answer from the general category
1. Шта је ново? / What is new?	17
2. Доминантне карактеристике / Dominant characteristics	17
3. Моћ националних влада / The power of national governments	16
4. Покретачке силе глобализације / Driving forces of globalization	8
5. Доминантни мотив / The dominant motive	14
6. Концептуализација глобализације / Conceptualization of globalization	16
7. Историјска путања / Historical trajectory	15
8. Крајњи аргумент / Ultimate argument	13

← НАЗАД

← ВАСК

Табела 3. Разврставање радова из часописа Социолошки преглед према субкатегијама Х, С и Т
 Table 3. Classification of papers published in the journal *Sociološki pregled/ Sociological Review* according to the subcategories H, S and T

	Субкатегија: хиперглобализам (Х) / Subcategory: hy- perglobalism (H)	Субкатегија: скептицизам (С) / Subcategory: skepticism (S)	Субкатегија: трансформа- ционизам (Т) / Subcategory: transformation- alism (T)
1. Шта је ново? / What is new?		9	8
2. Доминантне карактеристике / Dominant charac- teristics	2	7	9
← НАЗАД ← BACK 3. Моћ националних влада / Power of national governments		1	15
4. Покретачке силе глобализације / Driving forces of globalization	9	2	9
5. Доминантни мотив / Dominant motive	6	5	13
6. Концептуализација глобализације / Conceptualization of globalization	5	4	10
7. Историјска путања / Historical trajectory		6	11
8. Крајњи аргумент / Ultimate argument		10	9

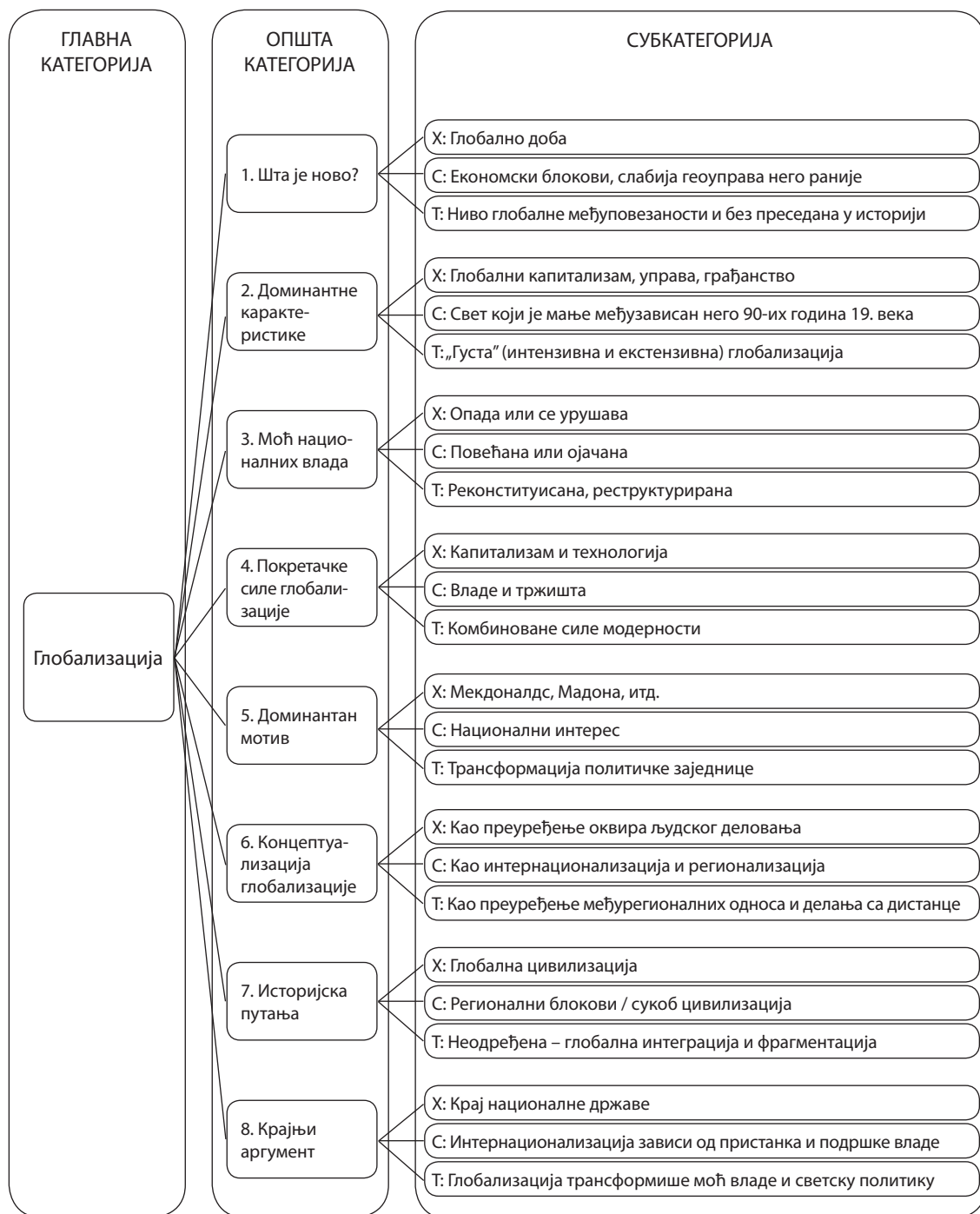
Табела 4. Разврставање радова (са обележјем главне теме и/или аналитичке категорије у тексту о глобализацији) према претежно припадајућој школи мишљења о глобализацији и години објављивања у *Социолошком ирејледу*
 Table 4. Classification of papers (with the main topic and/or analytical category of globalization in the text) according to the dominant school of thought on globalization and year of publication in *Sociološki pregled/ Sociological Review*

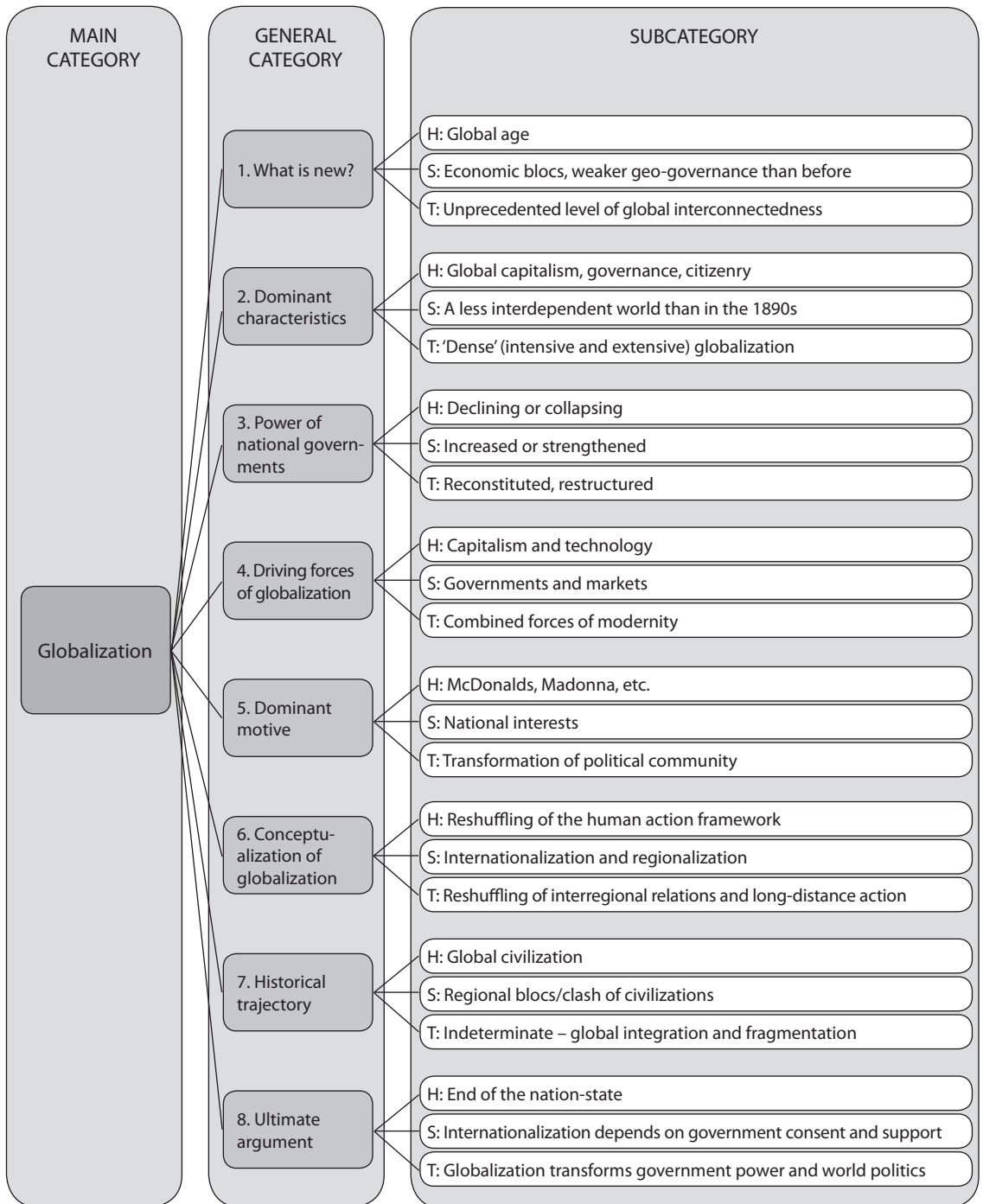
Година објаве / Year of publication	Хиперглобализам / Hyperglobalism	Скептицизам / Skepticism	Трансформационизам / Transformationalism
2000.		1) Људска права / Human rights	1) Локални одговор (Србија) / Local response (Serbia)
2002.		1) Десуверенизација / De-sovereignization 2) Нови светски хегемонизам / New world hegemonism	
2003.			1) Политички идентитет младих / Political identity of the youth
2006.		1) Геноцидизам / Genocidalism 2) Глобална демократија / Global democracy	
2008.			1) Психијатрија / Psychiatry
2011.			1) Глобални троугао моћи / Global triangle of power

← НАЗАД

← BACK

2012.		<p>1) „Шарене револуције“ / ‘Color revolutions’</p> <p>2) „Одлив мозга“ / ‘Brain drain’ (human capital flight)</p> <p>3) Нови империјализам / New imperialism</p>	<p>1) Мирослав Печујлић и глобална социологија савременог светског друштва / Miroslav Pečujlić and global sociology of the modern global world</p> <p>2) Теоретичар Мирослав Печујлић / Miroslav Pečujlić, theorist</p> <p>3) Социолошке идеје и истраживања о глобализацији / Sociological ideas and globalization research</p>
2013.			<p>1) Environment / Окружење</p>
2014.			<p>1) (Пост)идентитет / (Post)identity</p>
2015.			<p>1) Границе / Borders</p>
Укупно / Total		8	10

← BACK

Graph 1. The model of data coding